

KANSEN VOOR ONTWIKKELING EN DEMOCRATIE

LEVENSBESCHOUWELIJKE VAKKEN IN HET OFFICIEEL ONDERWIJS

MEMORANDUM

Als vertegenwoordigers van de zeven levensbeschouwelijke vakken in het officieel onderwijs, formuleren we hieronder eensgezind, ons verzoek met het oog op het levensbeschouwelijk onderricht in de volgende legislatuur en het daarvoor voorziene beleidskader,

met de volgende 10 punten als onderbouw ...

1. Artikel 19 van de **Universele Verklaring van de Rechten van de Mens**¹ spreekt van een vrijheid die volgens artikel 18 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten niet minimaal mag worden ingevuld maar actief om o.a. *“de godsdienstige en morele opvoeding van kinderen overeenkomstig hun eigen levensovertuiging te verzekeren”*;

Artikel 9 van het **Europees Verdrag van de Rechten van de Mens** bepaalt het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. Dit recht omvat (o.m.) *“de vrijheid om zijn godsdienst of overtuiging te belijden door [...] het onderwijzen ervan”* en waarborgt het recht om *“een geloof of levensbeschouwing [...] tot uitdrukking te brengen, zowel alleen als in groep”*, bijvoorbeeld door *“het onderwijzen van een geloof of levensbeschouwing”*;

Artikel 24 van de **Belgische grondwet** bepaalt dat elk kind recht heeft op levensbeschouwelijk onderwijs waarvoor hun ouders hebben gekozen. Op het **Vlaams beleidsniveau** werd dit verder verfijnd en geconsolideerd in het decreet Basisonderwijs (art. 45) en Codex Secundair Onderwijs (art. 147/3) met de verzekering van de twee lestijden levensbeschouwelijke vakken in de scholen van het officieel onderwijs.

---

¹ Bron: <https://www.unia.be/nl/discriminatiegronden/geloof-of-levensbeschouwing/wettelijk-kader>

2. Onze **samenleving** draagt in al haar diversiteit alle kansen en uitdagingen in zich voor interculturele en interlevensbeschouwelijke dialoog. Daarbij worden kinderen en jongeren kwaliteitsvol en de hele kinder- en jeugdtijd lang, begeleid in hun identiteitsgroei, ook op levensbeschouwelijk vlak, door levensbeschouwelijke opvoeding en onderricht en begeleide dialoog. Hiermee kunnen de kansen die de diversiteit biedt te gelde worden gemaakt in het eigen leven, alsook voor het samenleven;

“Het zou goed zijn als meer mensen de moed zouden hebben om elkaar inzicht te geven in wat zij zien als hun moraal, en om te praten over wat hen bindt en niet van elkaar vervreemdt.”

(Marianne L. van Praag, Rabbijn)

3. De **democratie** toont wereldwijd in verschillende mate haar kwetsbaarheid en is zoekend naar houvasten. In hun diversiteit schragen levensbeschouwingen de democratie mee vanuit waarden die als zacht gelden en vandaag in crisis zijn. Vorming via (inter)levensbeschouwelijke groei en dito geletterdheid is nodig om de democratische cultuur en dynamiek krachtiger te maken;

“Het idee van democratie is een breder en vollediger idee dan wat in de staat zelfs op zijn best kan worden geïllustreerd. Om gerealiseerd te worden moet het alle vormen van menselijke omgang beïnvloeden, het gezin, de school, de industrie, religie.”

(John Dewey, Amerikaanse filosoof, psycholoog en pedagoog)

4. Onze samenleving legt de klemtoon op **identiteit** om je binnen de samenleving te situeren en door het samenleven te laten inspireren en betrokken te voelen, zodat je als burger je eigen steentje kan bijdragen ten bate van het algemeen belang en de vooruitgang en zelfrealisatie van elkeen. De levensbeschouwelijke vakken zetten zich in voor de vorming van kinderen en jongeren vanuit de idee van *Bildung*, die een integrale vorming is van personen over de grenzen van het eigen individu heen, maar ook over de grenzen van het puur cognitieve en fysieke, lees: het levensbeschouwelijke inclusief;

“Morele vorming is een essentieel onderdeel van [persoonsvorming in het onderwijs]: zonder die vorming kunnen we niet volledig mens worden en meewerken aan een menswaardige samenleving.

Het gaat bij morele vorming niet alleen om het maken van rationele afwegingen. Verlangens en emoties spelen ook een belangrijke rol en moeten op een goede manier in dit groeiproces betrokken worden. Dat noem ik levenskunst: leren emoties, verlangens en rede elkaar te laten aanvullen in het streven naar een goed leven voor jezelf én de samenleving als geheel.”

(Juliëtte van Deursen-Vreeburg, historica en theologe, lerarenopleider)

5. Levensbeschouwelijke instellingen, organisaties en samenwerkingsverbanden leveren een bijdrage aan de samenleving van Vlaanderen en Brussel, net zoals elders in België en Europa. Voor Rotterdam is dat bijvoorbeeld uitgerekend als het equivalent van de **marktwaarde** van 330 à 365 miljoen euro per jaar (!) die gaat naar psychosociale en maatschappelijke zorg en hulpverlening². Dat concrete werk kan slechts begrepen én gevoed worden wanneer de inspiratiekracht daartoe ook voor het voetlicht wordt geplaatst, zoals dit (specifiek/thematisch/projectmatig) aan bod wordt gebracht in de levensbeschouwelijke vakken;

“Moraliteit heeft de moraliteit van anderen onophoudelijk nodig om niet van het rechte pad af te dwalen”

(Anne Provoost, auteur)

6. De levensbeschouwelijke vakken staan in een **onderwijstraditie** die gegroeid is en permanent groeiend is, met leerplannen en leerplanactualisaties, gevormde en zich navormende leraren en inspecteurs-adviseurs, met een klemtoon op de band tussen het klasgebeuren en wat zich vanuit de actualiteit van de samenleving aandient. En dat met aandacht voor het eigen levensbeschouwelijk profiel van elke leerling en het onderzoekend en dialoogerend leren als kernmethodiek, waarbij de klasgroep functioneert ‘als leergemeenschap’;

“Moraliteit vloeit voort uit vier bronnen: opvoeding, persoonlijke ervaringen, studie en dialoog.”

(parafrase Jan Pronk, Nederlandse ex-minister Ontwikkelingssamenwerking)

7. De levensbeschouwelijke vakken dragen bij tot de individuele ontwikkeling van het **morele kompas**, dat de waarom- en zinragen van jongeren adequaat helpt te verstaan en aan te pakken. In het licht van de actualiteit sinds anderhalf decennium, met een wereldwijde financiële crisis, ecologische crisis, migratiecrisis, coronacrisis, energiecrisis en oorlogscrisis, bieden zij aan jongeren een brede vorming om met deze existentiële crises om te gaan;

“De stralen van de moraal komen niet vanuit onszelf, maar vanuit de levende wezens rondom ons. Het is het bestaan van andere mensen, dieren, en planten dat soms recht in ons gezicht kan schijnen, en ons vraagt om bepaalde handelingen te stellen, en andere achterwege te laten. [...] de moraal komt voort uit het bestaan van de ander.”

(Martha Claeys, filosofe, onderzoekster UA)

² Zie <https://skinrotterdam.nl/wp-content/uploads/2021/01/maatschappelijke-activiteiten-lbo-rotterdam.pdf>.

8. Zoveel leraren levensbeschouwelijke vakken horen dagelijks vragen van leerlingen naar de **betekenis en zin** van alles wat er om hen heen gebeurt en van wat zich in hun eigen hart en hoofd afspeelt. Zij gaan met de leerlingen in gesprek en pakken die vragen didactisch-pedagogisch aan op zoveel levenssterreinen, vanuit de respectievelijke levensbeschouwelijke tradities en dragen daarmee bij tot de vorming van burgers die op een geïnformeerde en breed gevormde wijze zelfstandig en in dialoog mede-eigenaarschap kunnen opnemen van hun leven en het samenleven, zowel wat betreft het denken, groeien en handelen;

Dat ethische opvattingen niet gedragen worden door wetenschappelijke autoriteit, betekent niet dat ze relatief zijn. Alle mensen, over alle grenzen heen en ongeacht de grote culturele diversiteit, richten hun leven graag in zoals ze dat zelf willen.

(Johan Braeckman, hoogleraar wijsbegeerte, UGENT)

9. De leerkracht levensbeschouwelijke vakken draagt als lid van het schoolteam bij tot het **pedagogisch project van elke school**, door de twee uren levensbeschouwelijke vakken die een complementaire bijdrage leveren aan het curriculum van de school;

10. Uit een **scholierenbevraging** in 2018 bleek dat “voor vele leerlingen de levensbeschouwelijke uren als een ware verademing aanvoelen”³. Wat nogmaals bevestigd werd in coronatijden.

... vragen de Erkende en Bevoegde Instanties en Vereniging Levensbeschouwelijke Vakken (EI&V) aan de overheid:

de erkenning en beklemtoning van de plaats en de rol van het levensbeschouwelijk onderwijs in het curriculum

en binnen dat kader, de handhaving van minstens de twee lestijden levensbeschouwelijk onderwijs, zoals die vandaag georganiseerd worden in het basis- en secundair onderwijs

om zo de kansen te blijven garanderen, die de vakken bieden aan kinderen en jongeren in functie van hun persoonlijke ontwikkeling en voor de versterking van de democratie.

³ www.scholierenkoepel.be – Mededeling van 1 juni 2018.